

rozum
a cit

VZTAHOVÝ LABYRINT V NÁHRADNÍ RODINĚ

VLASTNÍ RODINA PŘIJATÝCH DĚTÍ
MGR. VERONIKA UHLÍŘOVÁ

Příručka vznikla za podpory **Nadace Terezy Maxové dětem.**

Nadace Terezy Maxové *dětem*

Vydalo:

Občanské sdružení Rozum a Cit, 2012
Kontaktní adresa: Na Výsluní 2271, 251 01 Říčany
e-mail: rozumacit@rozumacit.cz
www.rozumacit.cz

Autor: Mgr. Veronika Uhlířová

Jazykové a textové úpravy: Mgr. Jaroslava Málíková, Ilona Paulová

Grafická úprava: Jakub Cejpek

Tisk: Tiskárna Macík s. r. o., Církevičská 290, 264 01 Sedlčany

Objednávka knih: e-mail: poradna@rozumacit.cz, tel.: 323 605 782

Všechna práva vyhrazena – žádná část publikace nesmí být šířena bez písemného souhlasu majitelů práv.

ÚVOD

Když píšu tyto řádky, ze všeho nejvíc musím myslet na to, jak rychle se věci někdy mění. Není to ani celých pět let, kdy jsem s tímto tématem začala vážněji pracovat. Pamatuji si, že v té době bylo jen málo pěstounů, kteří o biologické rodině s dítětem hovořili. Argumentovali různě, ale nejčastěji tím, že děti o svých rodičích nic vědět nechtějí, že se na ně neptají...

Pak přišlo období, kdy už toto téma samo o sobě přestalo být tabu, ale zůstávalo se u povídání a o nějakém skutečném setkání, ve většině případů, nemohla být řeč. Tedy ona být musela, a proto byla, ale bylo hodně těžké zůstat na této straně barikády, když bylo tolik jiných, laiků i odborníků, kteří rodičům pomohli snést protiargumenty na velkou hromadu. Jenže zastavit něco, co se dá do pohybu vlastně tak trochu samo, protože přirozeně, naštěstí nejde.

A tak jsme dnes v situaci, kdy už se neptáme: říci či neříci, zda se setkat, nebo neseťkat, ale hledáme způsoby, jak to udělat. A to není jednoduché. Tady vstupuje do hry spousta neznámých. Kolik je rodin, dětí, rodičů a pěstounů, tolik je variant, které přicházejí v úvahu. A také kolik je sociálních pracovníků a dalších odborníků.

V současné době se, dle mé zkušenosti, odpovědní řadí do dvou front...Každá z těch front se shromažďuje u jedné zdi, a pěkně „ode zdi ke zdi“ vypadá i celá praxe. A tak se můžete setkat s názorem, že když pěstoun najde na rodiči jedinou chybičku, žádné setkávání není. Na druhé straně zase na vás z úst povolovaných dopadají slova o tom, že pěstoun je jen poskytovatel služby bez jakýchkoliv práv a když rodič zavelí, tento musí následovat jeho hlasu a pokynů.

O to tady ale nejde. Jde tady zas a zas, jen a jen o onen známý **zájem dítěte**. Ať už jste na tento termín jakkoli alergičtí, protože ho slyšíte v kontextech, kde evidentně je to to poslední, co má mluvčí na mysli, musím na něm trvat. Dítě je tím, o koho se tady zejména jedná. Tím, kdo „neví čím je“ a vědět chce – a také musí. Není podstatné, jestli sladkosti od maminky vytáčejí pěstounku holdující zdravé výživě k nepřičetnosti a nebo zda se dítě u biologických rodičů má objektivně hůře, než u pěstounů.

A víte, co mě mrzí nejvíc? Že ať už ti zodpovědní dospělí stojí u zdi vpravo, nebo vlevo, často se vůbec neptají, jak to vidí dítě uprostřed kuchyně. Ne, nevíme všechno nejlíp jenom proto, že jsme dospělí, že jsme si něco přečetli a že jsme si na to udělali vlastní názor. Ten nám nikdo nebere. Jen je důležité, abychom brali v potaz přání a zájem toho, na kom nám záleží nejvíc a abychom mu poskytli dostatek bezpečného prostoru pro jeho pravdivé vyjádření. Je možné, že dítě o žádné informace ani setkání zájem nemá, mějme však na paměti, že i toto bývá proměnlivé, stejně tak se stává, že zájem začne po čase opadat. V této souvislosti jen připomenu,

jak snadno jsou děti ovlivnitelné těmi, které milují a jak se nám i taková malinkatá manipulace může jednou obrovsky vymstít. Pokud totiž dítě vnímá, že jeho pěstoun nemá rád jeho rodiče, nemůže si být vlastně jisto tím, zda má vůbec rád jeho. Takže čím více vzhledu, pochopení a lásky pro bio rodiče – tím více téhož pro dítě.

Vím, že mnoho nechutí pochází ze snahy ochránit dítě. Vím, že je to jeden z nejtěžších úkolů, který na sebe pěstoun bere. A tady, v tomto bodě je místo pro odborníky. Ti jsou tady proto, aby pomohli nejen dítěti, ale také pěstounovi a v neposlední řadě rodiči a dalším členům biologické rodiny celou situaci zvládnout. Zvládat. Jde o proces, odvíjející se v čase, o dění, které je stejně živé, jako život sám. Základ je mluvit s dítětem o tom, o čem potřebuje a kdy to potřebuje. Toto je součást běžného života v náhradní rodině. Dítě má své kořeny jinde a jeho původní rodinu nelze z jeho života vymazat.

To je těžká práce. U ní musíme zapomenout na přání krýt se jakoukoliv zdí. Tady je potřeba být ve středu - ve středu dění. Poslouchat a naslouchat, vzdělávat a posilovat, chránit i zocelovat, facilitovat i mediovat, ošetřovat i zkompetentňovat, přibližovat i oddalovat...

A ještě něco. I kdybychom se nakrásně rozhodli, že nás žádní biologičtí rodiče nezajímají a udělali za nimi sebetlustší čáru, nemůžeme si to dovolit ani z hlediska čistě praktického. Doba poskočila ve své technické oblasti milovým skokem. A víte co? Naše milé svěřené děti si najdou své příbuzné pomocí sociálních sítí, ať chceme, nebo nechceme.

Já jsem jen ráda, že obě mé přijaté dcery své nejbližší příbuzné poznaly dávno před nástupem této doby. V tuto chvíli na facebooku či twitteru objevují další a další bratry, sestry, strýce, tety, sestřenice a bratrance bez rizika, že by to pro ně mohl být v jakémkoliv smyslu šok. A pokud by se snad přece něco šokujícího objevilo (čert, jak známo, spí nerad a mělce), mohou si o tom klidně povídat s námi, svými náhradními rodiči a sourozenci, kteří jsme vždycky někde „po ruce“ (i když, vzhledem k jejich věku, třeba zase jen zásluhou další technické vymoženosti, jako je mail či mobil, již buď vzdán tímto dík)! Věci se zkrátka, někdy strašně rychle mění. Naštěstí.

Ludmila Hanušová, terapeutka a pěstounka, Rozum a Cit

1. KOMUNIKACE S DÍTĚTEM O JEHO VLASTNÍ RODINĚ

Během naší poradenské praxe se často setkáváme s různými příběhy dětí před příchodem do pěstounské rodiny. Tyto příběhy zůstávají dlouho skryty v nitru dítěte a pro pěstouna bývá těžké se k nim dostat. Přesto tento skrytý příběh o biologické rodině a hlavně vlastní mámě je bolestným tématem nejen pro samotné dítě, ale také pro náhradní rodiče. Spousta pěstounů balancuje mezi různými názory a pocity: *Mám s dítětem o biologické mámě mluvit? A jak? Vždyť ono nechce. Nebo nemám? Není to tak lepší? Zapomnělo už na své vlastní rodiče? Nemluví o nich, takže asi zapomnělo...*

Cílem této kapitoly je přiblížit a odhalit různá témata a situace, která se ohledně ne/mluvení o biologické rodině vyskytují. Jsme si vědomi, že toto téma je velmi citlivé a proto ona „správnost“ v chování je vždy individuální, dle únosnosti členů náhradní rodiny. Nejdříve se budeme věnovat tématu strachu mluvit o původní rodině. Pak si povíme něco o dětských fantaziích o jejich rodičích, a jak s nimi můžeme pracovat. Předposlední podkapitola naplní úryvky z psychologických konzultací, ve kterých jsme zaznamenali, co děti o své původní rodině říkají, a nakonec poskytneme zásady komunikace.

Snad vás tato kapitola inspiruje a pomůže některé věci pochopit.

VÝCHODISKA

- Dítě na své vlastní rodiče často myslí.
- Dítěti chybějí důležité informace o jeho životě, kořenech a blízkých lidech. Dítě se necítí celé, když tyto informace nemá. S „černou dírou“ informací se špatně žije (černou dírou rozuměj chybění informací).
- Dítě si informace přimýšlí a má bohatou fantazii o svých rodičích.
- Dítě může své rodiče nenávidět, cítit vztek.
- Dítě může mít stále své rodiče rádo, stýská se mu.
- Dítě někdy neví, kdo vlastně je.
- Dítě se může za své rodiče stydět.

1.1. STRACH MLUVIT O PŮVODNÍ RODINĚ

1.1.1. TŘI HLAVY DRAKA JMÉNEM STRACH

Co asi dělá moje máma?
Kde asi je?

Radši o mámě a tátovi
nebudu mluvit, pěstounům
by se to nelíbilo.

Kdo je lepší?
Tamtá máma nebo tato máma?

Bolí to, nechci o tom
mluvit, protože by to bolelo
ještě víc.

Kdyby moji rodiče chtěli,
už by mě našli.

Pěstouni určitě vědí o mých
rodičích hodně, ale tají mi to.

DÍTĚ

Musím být vděčný pěstounům, že
se o mě starají. Kdybych se jich
ptal na moji mámu, tak by to bylo
nevděčné.

Kdyby pěstouni nebo sociální
pracovnice chtěli, tak mi dovolí
se s mámou/tátou potkat.

Mám nové rodiče rád,
nechci je ranit tím, že jim
přiznám, jak často na své
první rodiče vzpomínám.

Když pěstouni zjistí, jak
hrozní jsou moji rodiče,
budou si myslet, že jsem
také takový a zavrhnou mě.

Co když se moji rodiče starají
o další děti a na mě už zapomněli?

Nemluví o nich, tak na ně asi nemyslí.

Rodiče, kteří nechtěli své dítě, si nezaslouží, aby se o nich mluvilo. A už vůbec ne slušně mluvilo.

Ale co když ano, co když na ně myslí? Tak to radši nebudu vířit. Ještě bych se dozvěděl/a, že je má rád.

Udělám okolo něj informační vakuum, bude mu určitě lépe, když nic nebude vědět.

Co když má vlastní mámu rád více než mě?

PĚSTOUN

Dokud samo dítě nezačne o svých rodičích mluvit, tak já taky nezačnu.

Když s ním o tom budu mluvit, můžu ho rozrušit, připomenout bolest, možná i špatné vzpomínky. Chci ho chránit.

Když udělám tlustou čáru za minulostí, bude jen moje.

Když udělám za minulostí tlustou čáru, začne od začátku a bude v sobě mít jen to, co tam vložím já.

Starám se o něj, mám ho rád/a, vstávám při teplotách, připravuju ho do školy... To pořád nestačí na to, abych pro něj byl/a důležitější než vlastní máma?

Pěstouni jsou mu blíží,
tak to nechám na nich.

Vzpomínat a mluvit
o mámě bude pro dítě
bolestné. Chci ho chránit.

Rozruším ho. Může
se pak zhoršit ve škole,
začít zlobit, nebo utéci
z domu. Radši ať je klid.

Ještě by mi to pěstouni měli
za zlé a kdoví, co by udělali.

Je lepší to téma
nevířit, bylo by s tím
pak hodně práce.

SOCIÁLNÍ PRACOVNICE

Dítě o vlastních
rodičích nemluví,
tak na ně asi
nemyslí.

Rodiče, kteří nechtěli své dítě,
si nezaslouží, aby se o nich
mluvilo.

Co mu vlastně pěstouni řekli? Když
s ním o původní rodině začnu mluvit,
nepodám náhodou informace, které
mu pěstouni tají? Nezkazím to?

Na čí straně mám stát? Podpořit pěstouny, protože
se starají, nebo podpořit právo dítěte o své rodině
mluvit, i když vím, že tím někoho zraním?

1.1.2. STRACH Z CITOVÉHO ZRANĚNÍ - NEZRANIT DÍTĚ, NEZRANIT SEBE, NEZRANIT PĚSTOUNA

Téma biologické rodiny provází základní pocit - pocit strachu z citového zranění. Tento strach se objevuje na několika frontách. **První frontou je strach pěstouna, aby dítě nezranil**, když by vytáhl na světlo informace či povídání o vlastní mámě. Pěstoun většinou dobře tuší, že vzpomínky dítěte na mámu bývají bolestné (ať už z toho důvodu, že se dítěti stýská nebo z opačného, že na mámu zanevěřelo, protože mu ubližovala, atd.). A právě toto uvědomění nutí pěstouna téma biologické rodiny před dítětem neotvírat. Bojí se, že mu ublíží, že mu připomene onu bolest a taky, že by přemítání o minulosti mohlo pokazit, co s dítětem za dobu pěstounství vybudoval. Také má pěstoun obavy z vlastní bezradnosti, co s tím, když opravdu dojde k citovému zranění. Nejedna pěstoun má nepříjemnou zkušenost, že dítě téma biologické mámy či dokonce sporého kontaktu s ní tak emočně rozhodí, že ho pak dává dohromady delší dobu, nebo v horším případě zkušenost s útekem dítěte za vlastní matkou a snahou ji najít.

DOPORUČENÍ:

Pokud si uvědomujete, že mluvit s dítětem o vlastní rodině je důležité, a nevíte, jak na to, existují dvě užitečné „příručky“, které vám s tím mohou pomoci. Jednou je *Kniha života*, druhá se jmenuje *Moje album*. Obě publikace provádí dítě pomocí citlivých otázek, ukotvují mu rané vzpomínky a základní fakta o vlastní rodině, dávají mu prostor pro fantazie o rodičích a zároveň nezapomínají na rodinu náhradní. Dítě je tak spolutvůrcem svého příběhu, který začíná jeho narozením, zaznamenává důležitý zlom – a to jeho příchod do náhradní rodiny a věnuje se zážitkům z jeho současného života. Tyto příručky pohlíží na oba rodiče (vlastního i náhradního) s respektem, nesoudí a neradí. Role pěstouna může být ta, že s dítětem *Knihu života* či *Moje album* vyplňuje, provází ho návodnými otázkami, dodává mu k tomu informace, které např. zná ze spisu a o kterých si myslí, že jsou pro dítě vhodné. Tím vzniká mezi pěstounem a dítětem důvěra a otevřený prostor o citlivém tématu společně hovořit.

Druhá fronta strachu z citového zranění se týká osoby samotného náhradního rodiče.

Dítě i přes všechna negativní fakta a vzpomínky svou vlastní mámu má rádo. A to je kámen úrazu, který si spousta pěstounů uvědomuje. Dospělý člověk, který vyrostl v relativně funkční rodině někdy neumí pochopit, jak to, že dítě, které bylo např. zanedbáváno nebo odmítáno vlastní mámou, jí stále miluje a idealizuje si ji, když přeci teď už vyrůstá ve funkční náhradní rodině a pěstoun s ním prožívá všechny životní situace, dává mu lásku, atd... Tak jak to, že dítě stále svou vlastní mámu má rádo? V tomto nepochopení a nepřijetí lásky dítěte k vlastní mámě je zárodek strachu. Strachu o sebe jako náhradního rodiče, který si pak myslí, že musí čelit konkurenci,

konkurenci biologické mámy. Pěstoun tak má pocit nevědku ze strany dítěte, trápí ho, že si dítě neváží toho všeho, co mu jako náhradní rodiče dali - každodenní přípravu do školy, obětovali mu svůj čas a energii, starají se o něj někdy na úkor vlastních bezproblémových dětí, v noci ho tiší při nočních můrách, kupují mu spousty věcí, prožívají s ním jeho každodenní trápení ve škole či mezi kamarády, učí ho mluvit, chodit, léčí jeho nemoci, trpí nespavostí z jeho výchovných prohřešků, bojují za něj proti názoru širší rodiny, přišli o své přátele, atd.... A tak nechápou, proč dítě stále miluje svou mámu, kterou téměř neznalo, která dala přednost chlapovi před péčí o své děti, mámu, která odvedla sama dítě do dětského domova, mámu, která ho nutila krást jídlo, protože mu ho sama nedovedla zajistit, mámu, která fetovala a dávka jí byla bližší než malé dítě... Pěstoun si pak klade otázku: *Jak to, že mě nemá tak rádo, když jsem mu všechno dal/a? Proč pro něj nejsem mámou já?* A právě tyto pochybnosti, nepochopení vnitřního dilematu dítěte, vedou k tomu, že začne pěstoun soupeřit s obrazem biologického rodiče v očích dítěte. Někteří náhradní rodiče tak dítěti vyčítají, že si mámu idealizuje a že se po ní ptá, a snaží se mu vnutit pocit provinění, např.: *„Tvoje máma se o tebe nestarala, nechtěla tě, fetovala..., kdybys u ní zůstal, dopadl bys špatně. U nás máš jídlo, staráme se o tebe... my jsme tvoji praví rodiče. A ty si toho nevážíš!“*

Někteří pěstouni bojují s konkurencí ještě drsněji a špiní vlastní mámu různými nádvkami: *„Žádná máma, byla to hajzl máma, kurva... a ty ji chceš vidět? Jestli to ještě jednou budeš chtít, tak ti jedna přiletí, to si piš! ...Nevážíš si toho, jak se o tebe staráme.“* A pak je tu ještě jedna skupina náhradních rodičů, kteří na to jdou strategicky a zistiť: *„Jo, tak tobě se u nás nelíbí? Nechceš se učit? Jo, já ti nadávám? Jo, ty si myslíš, že by ti u mámy bylo líp? Dobře, tak jo! Jestli chceš, budeš to mít! Obleč se a pojedeme se za ní podívat. Ať vidíš, jak žije a jak bys dopadl. A pak mi řekni, kde chceš žít. Jo?“* Posléze tento náhradní rodič nastartuje auto, posadí do něj dítě a vezme ho třeba na E55, ukazuje mu prostitutky a říká, že takhle dopadla jeho máma a jestli chce, může své bydlo vyměnit. Nebo ho přiveze před věznici, mezi bezdomovce apod. a opakuje se totéž. **Všechny tyto způsoby boje s konkurencí nejsou pro dítě fér, dítěti ubližují.** Sice pěstoun může mít z nich krátkodobý pocit vítězství, protože dítě se ve svých otázkách po mámě odmlčí, ale vítězství je pouze falešné. Tyto neférové způsoby boje s konkurencí biologické mámy většinou dopadnou tak, že dítě zjistí, že není bezpečné, ba vůbec možné náhradnímu rodiči důvěřovat a otevřít se mu. A tak žije dvojitý život - jeden dle toho, jak si pěstoun přeje - dítě už nemluví o své mámě, neptá se po ní, dokonce občas lže, že prý už na ni ani nemyslí.... Druhý život je jeho vnitřní, kde si mámu vyfantazíruje jako krásnou, bohatou a hodnou ženu, představuje si, jak se jednou setkají a ona stejně jako v „Poště pro tebe“ ho v slzách obejmě... A protože tento život zůstane vnitřním, tak se pěstounovi špatně k jeho jádru dostává, nemá již informace, co se v duši jeho dítěte děje, a taky někdy ztrácí jeho důvěru, kterou do doby, než se vydal do boje s konkurencí vlastní mámy, ještě měl. V těch nejhorších případech reaguje dítě na falešné vítězství náhradního rodiče tak, že prostě a jednoduše uteče z domu a snaží se mámu vyhledat, přesvědčit se, že ho stále má ráda a že ho určitě chce, kdyby k tomu měla podmínky, tak by si ho vzala. Snaží se tak zvrátit hanlivé tvrzení pěstouna.

Pokud jste se v některých reakcích objevili, omlouvám se za drsnost některých pasáží, protože chápu, že do boje vstupujete proto, abyste zabránili onomu výše zmíněnému - citovému zranění a abyste i přes existenci představ dítěte o vlastní mámě, nepřišli o jeho lásku.

DOPORUČENÍ

Určitě se ptáte, tak co teda mám dělat? Po mnoha rozhovorech s dětmi, pěstouny a dalšími lidmi, kteří se v této oblasti pohybují již dlouho, mám jedno velké doporučení - do boje s konkurencí nevstupujte. Z biologické rodiny konkurenci vůbec nevytvářejte! Pokud s vlastní mámou dítěte budete bojovat, uženete si právě ono citové zranění, nebo ho způsobíte dítěti. Dítě jednou možná bude cítit vděk za vaši péči a možná vám jednou zrale řekne, že rodiči jste pro něj byli právě vy. Ale to je před vámi ještě mnoho let, ne-li desítky let, než se toto stane. Takový pohled je zralý a hoden dospělého člověka, možná na to vaše pěstounské děti přijdou, až samy budou vychovávat vlastní děti. Budte trpěliví. Do té doby zkuste přijmout fakt, že dítě o své vlastní mámě sní, potřebuje pozitivní představu o ní, aby si mohlo samo o sobě myslet pozitivní věci. Prostě chce vědět něco ze své minulosti, o mámě a o příbuzných..., potřebuje mámu za svůj pobyt v DD či pěstounské rodině omluvit... Když tento fakt přijmete, nebudete mít chuť bojovat s obrazem vlastní mámy, věřte, že se vám uleví. Pomůžete také tím dítěti, protože zjistí, že vám může důvěřovat a bez obav se s vámi o své minulosti a představách bavit, budete tak vědět i o jeho vnitřním světě a stanete se pro něj jakýmsi původcem a přítelem v jeho cestě vyrovnávání se s vlastní minulostí, svým původem a vztahem k sobě samému. A důvěra je základem pro vzájemnou lásku. Pokud však ve vás stále hlodá „červík“ nutící ke konkurenčnímu boji, naučte se o svých pocitech a strachu s dítětem mluvit. Pro dítě je srozumitelné, když mu řeknete: *“Viš, já mám někdy strach, že po své mámě tak toužíš, že na mě zapomeneš. Já vím, že to je tvoje máma, ale bojím se o to, co asi cítíš ke mně. Neporodila jsem tě, to jo, nezažila jsem s tebou tvé první roky života, ale už dlouho se s tátou o tebe staráme, víme o tobě leccos, máme tě rádi, tak je pro mě těžké si vyknout na to, že o své mámě sníš a že ji máš rád. Ale nechci ti to brát, na to máš právo, je to tvoje máma.”* Existuje spousta podobných variant. Všechny ale vedou k tomu, že dítě porozumí vašemu dilematu, trápení, mnohdy jsme pak svědkem zralé odpovědi dětí, které své pěstouny ujistí, že je rádi mají, že u nich chtějí žít, a že si uvědomují, že je jim v téhle „nové“ rodině dobře, ale že se jim taky stýská po biologické rodině či původním domově. Ve chvíli, kdy vám dítě ukáže svou rozpolcenost - mám vás rád, ale stýská se mi po někom jiném - tak věřte, že důvěra je navázána a vy mu s jeho dilematem můžete roky pomáhat, hovořit s ním o tom a zůstat na neutrální půdě. Stejně jako vy potřebujete pochopení od dítěte pro váš strach, tak i dítě potřebuje pochopení pro své dva protichůdné pocity.

Třetí frontou strachu je strach dítěte, aby nezranilo náhradního rodiče.

Děti bývají mnohdy vnímavé, a tak si často uvědomují, že pěstounovi nedělá dobře, kdy se mluví o mámě či o tátovi a sourozencích z původní rodiny. Rozpoznají to dle toho, jak na to pěstoun reaguje, z toho, jak si taky pěstoun říká o vděk za péči, ale také z lásky, kterou k němu náhradní rodič chová. Dítě ví, že pěstounovi může jeho láska k původní rodině ubližovat. A taky toho někdy umí děti využít ve svůj prospěch. Určitě se mezi vámi najde ne jeden pěstoun, který ve chvíli, kdy po dítěti požadoval nějakou domácí povinnost (např. vynést koš, učít se, ustlat si...), vyslechl: „*Kdybych byl u mámy, tak bych tohle nemusel dělat...*“, nebo „*Máma mi všechno povolila, a tady to je jako na vojně...*“ Když se dítě cítí ve stresu, strachu či má pocit velkého nátlaku ze strany pěstounů, tak vytáhne těžší kalibr na pěstounku: „*Ty nejsi moje máma! Ty jsi cizí ženská! A nemáš právo...*“ A našla by se řada dalších příkladů. Když si je ale znovu promítneme, musí nás logicky napadnout, že dítě moc dobře ví, že jeho náchylnost či touha po původních rodičích umí ty náhradní rodiče ranit. Děti ale, jak už jsme řekli, nevyužívají toto uvědomění jen pro svůj vlastní prospěch a manipulaci, ale taky z opačných důvodů – radši o vlastní mámě nemluví, aby pěstouny nezranily. Vědí, že je to může bolet. A tak z ohleduplnosti mlčí.

1.2. TVORBA POZITIVNÍ FANTAZIE O BIOLOGICKÉM RODIČI

Určitě jste mnohokrát zaslechli otázku svého přijatého dítěte: „*Co asi dělá moje máma?*“ a nevěděli jste, jak na to odpovědět. Ve většině případů totiž chybí informace minulé i současné. Něco jste se dozvěděli ze soudního spisu dítěte, něco od sociální pracovnice, v lepším případě si samo dítě něco pamatuje. Jenomže to všechno je hrozně málo. Kromě faktů, jako jsou dědičné nemoci aj., potřebuje dítě také vědět ta obyčejná lidská fakta: *Po kom mám oči? Jsem tak šikovný na ruce po tátovi? Uměla moje máma zpívat? Jakou práci dělali moji rodiče? Viděla mě někdy babička a děda? Kde celá rodina roky žila?* atd. Děti si takové otázky kladou, a pokud Vám důvěřují, ptají se i nahlas. Odpovědi ale nikdo v nejbližším okolí nezná. A trápení se nejistotou není příjemné. V takových okamžicích přichází ke slovu fantazie.

V poradně jsme začali říkat takové absenci informací „*černá díra*“. Dítě i jeho náhradní rodič tápou svými otázkami po minulosti v černé díře. Jedna psychoterapeutická teorie tvrdí, že každý člověk má tendenci „uzavírat tvary“, tedy i nejisté okolnosti v životě, neuzavřené události, nedostatek důležitých informací potřebných k rozhodnutí. Dotváří a uzavírá si je sám svou vlastní fantazií, aby se zbavil právě oné nepříjemné nejistoty. Z tohoto důvodu nahrazuje dítě nedosažitelná fakta o vlastní rodině sněním, fantazírováním a idealizací biologických rodičů – tedy „*uzavírá tvar*“. Tato činnost je přirozená a pokusme se v tom dětem nebránit. Pochopte, že pocit černé díry je tak nesnesitelný, že je pro dítě lepší si informace vymyslet, přikráslit, prostě nějaké vytvořit, aby s nimi bylo samo spokojeno.

Můžete tedy od dětí slyšet fantazie typu: *Moje máma je určitě krásná a blondatá. Dobře se vdala a je bohatá.* nebo *Stále na mě nezapomněla a hrozně se tím trápí. Moji rodiče mě stále hledají.* Takové fantazie není radno dětem brát a nutit je přijmout realitu. Nevyracejte dětem jejich sny slovy jako: *Kdyby tě chtěli najít, tak už tě dávno našli. Kdyby na tebe nezapomněla, tak by se ti někdy ozvala nebo ti poslala aspoň dopis...* Taková slova dítě bolí. Je pochopitelné, že pokud takto mluvíte a snažíte se dítěti ukázat pravou skutečnost, děláte to s dobrým úmyslem snížit stesk po vlastním rodiči a pomoci dítěti vyrovnat se s pravdou. Nicméně berete mu tak právo na fantazii myslet si o rodiči něco dobrého a zaplnit prázdný prostor v jeho minulosti.

My doporučujeme s dítětem o jeho fantaziích mluvit, zajímat se o ně, a hlavně je nehodnotit. Při psychologických konzultacích mnoho dětí roztaje, když zjistí, že ho psycholog nechá mluvit o biologických rodičích, a dokonce s ním i chvíli fantazíruje. Takové dítě je vděčné, že mu to někdo dovolil, nezlobí se na něj a ještě s ním „tu hru hraje“. Cítí se pak bezpečně a někdy se více otevírá.

1.2.1. FANTAZIE O MINULOSTI

Mnoho náhradních rodičů se pídilo po minulosti dítěte, ale našlo pramálo informací. Nebojte se na dotazy dítěte říkat „nevím“. Pokud s ním dál chcete fantazírovat, zkuste použít právě ona slova „nevím, ale mám nápad, např. *máš vlasy po tátovi a určitě musel být zručný, protože i tobě to jde.....*“. Do podpory fantazií o minulosti patří také malování představ, jak asi rodiče vypadali, zapisování si nočních snů, nejranějších vzpomínek, přehrávání si domnělých situací z minulosti pomocí hraček.

Pokuste se být v těchto fantaziích a hrách dítěti partnerem. Doporučujeme však dítěti vždy opakovat, že to jsou Vaše fantazie a představy, že nic nevíte přesně, ale že se jen domníváte. Tak budete vytvářet hranici mezi skutečností a fantazií a zároveň dáte sobě i dítěti právo na vlastní představu o minulosti. Spřádat sny o minulosti, co se týče vzhledu, dědičných vlastností či minulých událostí je svým způsobem realizovatelné. Horší už to bývá s fantaziemi o důvodech opuštění vlastním rodičem (nebo zanedbání, odebrání atd.). To je velmi ožehavé téma a svádí k tomu, abychom biologické rodiče hodnotili. Když se ale zaposloucháte do fantazií dětí o tom, proč nemohou vyrůst se svými pravými rodiči, zjistíte, že i zde si děti dosazují pozitivní fantazie, kterými své rodiče ospravedlňují. Slyšíte tak dětská vysvětlení: *Máma se o mě nemohla starat, protože neměla peníze a nedali jí práci. Máma neměla štěstí na chlapy. Tátu křivě obvinili a zavřeli do vězení. Kdyby to neudělali, tak se mnou byl apod.* Při čtení mezi řádky takových fantazií nás napadne, že se dítě snaží z rodiče smýt vinu a „hodit“ ji na někoho jiného.

Zůstat v takových fantazijních vysvětleních spolu s dítětem je obtížné, protože jako dospělí náhradní rodiče máte na důvody odebrání vlastní názor, který ale pozitivní není a biologického rodiče nijak nepřikrašluje. Na to právo máte a na realitu se skrz růžové brýle dívat nemusíte. Na druhou stranu dětské duši více než tvrdá realita („*máma tě prostě nechtěla*“) prospívá použití metody „*přerámování*“. Znamená to, že smutnou a nepříjemnou

skutečnost řeknete přijatelnými slovy, tedy přerámujete ji. Nejde o to, rodiče omluvit, ale dát najevo pochopení a přiznat lidské právo na chybu.

ZDE UVÁDÍME DVA PŘÍKLADY PRO INSPIRACI:

Informace založená na realitě	Přerámovaná informace
<p>Matka otěhotněla ve 14 letech, otec byl přelétavý a o podíl na výchově nejevila zájem. Po 3 letech nevhodné péče ze strany matky – špatné materiální zajištění, nezralost, časté opouštění dětí kvůli zábavě s vrstevníky, střídání bydliště po bytech známých atd. předala dítě po domluvě se sociální pracovnící do dětského domova.</p>	<p><i>„Máma byla moc mladá a ještě neuměla být zodpovědná. Asi neměla v okolí nikoho, kdo by jí pomohl s výchovou – např. prarodiče. A to mladá maminka potřebuje, protože si s malým dítětem ještě neví rady. Zřejmě nemohla dodělat školu, neměla šanci najít si práci a vydělat peníze, aby tě mohla živit, šatit a platit nájem. Právě protože jí na tobě záleželo a chtěla, abys měl lepší šanci do života, tak tě dovedla do dětského domova, kdes tu péči mohl dostat.“</i></p>
<p>Otec byl překupník drog a matka byla závislá na heroinu. Po porodu se několikrát snažila překonat závislost, ale neúspěšně. Nakonec dítě opustila, žila na ulici a jediná její snaha byla získat další dávku. Dítě nikdy nenavštívila, po dvou letech živoření záměrně ukončila svůj život.</p>	<p><i>„Tvoji rodiče byli nemocní. Závislost je nemoc. Dávka drogy je pro takové lidi největší láskou a dokážou pro ni obětovat úplně všechno, i své dítě. Oni nejsou špatní, ale ta droga v jejich krvi je špatná, ta chemická látka jim nakažuje, jak se mají chovat a nutí je opouštět své blízké. Droga má nemocného, závislého člověka ve své moci. Tvým rodičům se nepodařilo před ní utéct, zlomit to kouzlo, kterým nad nimi vládla. Ale máma se o to moc snažila a bojovala, protože měla tebe. Bohužel byla slabší a droga silnější.“</i></p>

Někdy je obtížné přerámovat rodinnou tragédii (např. úmrtí či sebevražda rodiče, týrání rodičem, opouštění dítěte kvůli drogám atd.). Stojí za zmínku, že je v tomto případě na místě dítěti říkat pravdu a pravdivých informací se držet i dále (bez milosrdných fantazií) – dítěti tedy odpovídáme: „*ano, máma ti ubližovala*“, nebo „*máma zemřela*“.

Tady fantazie nemá místo. Má ale místo v hledání důvodů a okolností, proč se rodič choval tak, jak se choval, nebo proč zemřel. Dítěti pak pomůže společné fantazírování, např. jak je možné, že dospělý člověk ublíží dítěti nebo co způsobí, že pro některé lidi je dávka drogy víc než vztah k vlastní ratolesti. Taková fantazijní vysvětlení, vyjasnění pomáhají dítěti pochopit okolnosti chování jeho rodiče, přestože jeho vinu nesmyjí, přece jen se

na něj dokážou dívat s větším porozuměním. Zde je i vaše místo, protože jako dospělí lidé máte o životních peripetích přesnější představu. Hledejte tedy spolu s dítětem argumenty a vysvětlení (často jen domnělá), která dítěti pomohou pochopit jeho rodiče.

UPOZORNĚNÍ

Positivní fantazie a technika přerámování má svůj význam pro děti v nižším věku. V pubertě a dospívání musíte začít pracovat s realitou. Samy starší děti signalizují, že na přerámované informace „neskočí“ a samy Vám vmetou do tváře: *„Máma se na mě vykašlala, všichni to přeci víme. Našla si šamstru, kteréj pro ni byl víc než já.“* Mluvit se starším dítětem o tvrdé realitě je obtížné, obrňte se tedy trpělivostí, schopnostmi naslouchání, pochopením a přijetím vztaku dítěte (má na to právo), dejte mu šanci tyto pocity ventilovat. Paralelně s tímto procesem „mluvení o tvrdé realitě“ můžete používat fantazie o důvodech špatného chování rodiče i u starších dětí. A ani tady nezapomeňte na vhodný slovník!

1.2.2. FANTAZIE O SOUČASNOSTI

Někdy chce dítě fantazírovat také o současnosti. Přemýšlí, co asi jeho rodiče právě dělají a kde jsou. I takové fantazie lze rozvíjet. Snažme se o pozitivní fantazii. Když například znáte fakta, že vlastní matka porodila dítě velmi mladá a nedokázala se o něj postarat, fantazie o její přítomnosti může být: *Uběhlo už 7 let a ona určitě dospěla, naučila se zodpovědnosti, má okolo sebe hodné lidi, které dřív neměla.* Protože současná fakta neznáte, nezbyvá než si je představovat. Když Vám dítě řekne, že se mámě po něm určitě stýská a že ona lituje svého chování v minulosti, potvrďte mu to. S největší pravděpodobností je to totiž pravda. I když biologický rodič udělal za svou minulost tlustou čáru a nechce se znát ke svým prvním dětem, nikdy na ně nezapomněl a většina z nich doufá, že se mají dobře. Svědčí o tom dopisy, které k nám do poradny chodí, mnoho biologických rodičů chce alespoň základní informaci, že se dobře daří dítěti, které před mnoha lety opustili. Víc nechce vědět, nechce se s ním setkat, ale jen se ujistit, že i když se nezachoval dobře, dítě je v dobrých rukou. Neschvalujeme chování těchto biologických rodičů v minulosti, ale rádi bychom podpořili fantazie dětí, že vlastní rodič zřejmě na ně stále myslí. Toto vědomí dětem pomáhá přiznat sobě samotným nějakou hodnotu, neboť rodiči stojí aspoň za myšlenku či vzpomínku.

Při jednom sezení s 12letým chlapcem přišla řeč na fantazii, že vlastní máma možná má další děti (mladší), o které se stará. Tato představa chlapce citově „rozhodila“, nechtěl se s ní smířit, protože tušil, že může být založená na pravdě, začal selhávat ve škole a ve vztazích. Byl to jakýsi pocit druhého odmítnutí – *„jak to, že já jsem pro ni nebyl dost dobrý, aby se o mě starala, a pro ty druhé to dělá?“* Bylo proto potřeba jej v této těžké situaci provázet. Tímto příkladem chceme upozornit na to, že i fantazie mohou mít blízko

k smutné pravdě a je tedy nutné, abyste jako rovnocenní partneři dětí ve fantazírování měli jejich důvěru, a tím i přehled o tom, co se děje v jejich hlavách. Jen tak jim můžeme s takovými pocity pomoci. Někdy bývají fantazie i úsměvné: 14letý chlapec si byl vědom toho, že máma nikdy neměla podporu širší rodiny, neměla práci a své děti prostě nedokázala uživit ani obstarat. Když se hádal se svými pěstouny, jeho fantazie o mámě a tátovi byly pozitivní – „*Táta má určitě veliký auto a budeme v něm jezdit spolu, pouštět si rap, všichni na nás budou čučet a já se budu se svým tátou ukazovat. Večer spolu budeme hrát hry na počítači. A máma je dneska určitě bohatá a má určitě nahrávací studio a dovolí mi u ní udělat demo nahrávku mých rapových písniček*“. Když byl s pěstouny zadobře a prožívali klidné období, snil o rodičích zase takto: „*Pokud je máma bezdávka a fetačka a válí se u popelnice, tak ji nechci. A táta je asi zavřenej, prej se rád hodně pral. Tak pokud je zavřenej, tak se k němu neznám a není to můj táta.*“

1.2.3. PROČ JE DOBRÉ PODPOROVAT POZITIVNÍ FANTAZIE O VLASTNÍCH RODIČÍCH?

Když si dítě dokáže vymyslet dobré vlastnosti svého rodiče, pak si takové dobré věci dokáže myslet i samo o sobě a také se podle toho projevat. Pokud by dítě nevtělilo do rodiče pozitivní vlastnosti svou představivostí, mělo by dojem, že je špatné jako on a že nemá šanci být jiným – lepším. Když dítě díky fantaziím a domnělým vysvětlením ospravedlňujícím rodiče dokáže pochopit akt opuštění, neztrácí tak svou vlastní hodnotu. Pokud by bylo bez této podpůrné fantazie, mělo by pocit, že rodičům za nic nestálo a že jeho existence nemá smysl. Dítě na sebe vědomě přejímá dědictví vlastností a životního příběhu svého rodiče, identifikuje se s ním (a s informacemi o něm) ať chceme nebo ne. **Podporujeme tedy pozitivní fantazie a využijme každou pozitivní informaci o biologickém rodiči, abychom dali dítěti šanci identifikovat se s kladnými aspekty a umožnili mu zdravou identitu se zdravým sebevědomím** – šanci do budoucnosti.

1.3. CO O SVÝCH BIOLOGICKÝCH RODIČÍCH ŘÍKAJÍ DĚTI V PĚSTOUNSKÉ PÉČI? VZPOMÍNKY, FANTAZIE, PŘÁNÍ...

Na dalších řádcích máte možnost nahlédnout do mysli dítěte. Jsou zde jejich vzpomínky, fantazie, naděje, vnímání reality a osobního příběhu, důležité body z jejich „dřívějšího života“, aj. Nechte jejich zpověď na sebe působit, náš komentář je pro tuto chvíli neužitečný.

Jména dětí i některé údaje z jejich života byly záměrně pozmeněny, aby nemohlo dojít k identifikaci. Děkujeme za pochopení.

LENKA 13 LET

Dívka byla odebrána matce pro zanedbávání a rizikové „povolání“ prostitutky. Už 7 let žije v pěstounské rodině.

„Máma byla prostitutka a často mě nechávala u babičky a dědečka. Já vím, že není správný, co dělala, a že se o mě skoro nestarala, ale stejně není den, kdy bych se neprobudila a neříkala si, co asi dělá a kde asi je....“

„Chtěla bych navštívit babičku s dědou a zjistit, jestli ještě žijí a říci jim, že i já pořád žiju, že se mám dobře a že nemusí mít strach.“

„A kdyby měli radost, že mě vidí, tak bych je chtěla pravidelně navštěvovat.“

HONZA 12 LET

Po rozvodu rodičů ho jako 4letého matka odvedla do Klokánku, nějakou dobu ho navštěvovala. Honzíkův otec po rozvodu zemřel, matka to psychicky nezvládla, časem přestala chodit na návštěvy. Chlapec žije v pěstounské rodině už 6 let.

„Chtěl bych se podívat domů, do domu, kde jsem žil ještě před děčákem. Chtěl bych zjistit, jestli všechno zůstalo tak, jak si to pamatuju - nábytek, hračky, obrázky na stěnách.“

„Chtěl bych se podívat domů a najít tam nejen věci na svém místě, ale i lidi, co tam tehdy se mnou žili.“

PAVLÍNA 17 LET

Dívka se dostala ve 14 letech do pěstounské péče svých prarodičů po dokonané sebevraždě matky.

„Máma pila, přestávala chodit domů. Pořád jsme se hádaly. Občas na mě žárlila, že se líbím jejímu partnerovi.“

„Už jsem to nemohla vydržet, tak jsem jednou od mámy po jedné velké hádce kvůli chlastu utekla k babičce a dědovi.“

„Když mě babička dovedla po 2 dnech domů, našly jsme mámu podřezanou ve vaně. Už nežila.“

„Kdybych neutekla, máma by žila.“

„I po 2 letech mám občas strach a takový divný pocit, že když jsem v koupelně, a dívám se do zrcadla, že ji v něm vidím, tam za mnou. Asi jsem blázen.“

KAREL 14 LET

Chlapec prošel spolu se svou mladší sestrou kojeneckým ústavem poté, co je do něj odvedla jejich mladistvá matka. Nedokázala se v 15 letech ani za podpory prarodičů o ně starat. Obě děti vyrůstají už 7 let v pěstounské péči starších manželů.

„Kdybych zjistil, že máma je bezdávka a feťačka a válí se někde u popelnice, tak ji nechci a ani netoužím se s ní potkat.“

„Kdybych byl s mým tátou, tak bychom hráli na playstationu hry, závodili bychom spolu. A taky by měl auto a nechal by mě řídit a vozili bychom se spolu po městě, měli nahlas puštěnou hudbu a každý by věděl, že tohle je můj táta.“ (pozn. řekl v době, kdy se příliš hádal se svým pěstounem)

„Kdybych zjistil, že táta byl ve vězení a že mámě ubližoval, tak bych si ho našel a rozbil mu hubu.“ (pozn. řekl v době, kdy si rozuměl se svým pěstounem)

RADEK 13 LET

Toma a jeho starší sestru si před čtyřmi lety přivezl domů strýc. Jejich matka pila alkohol, děti zanedbávala, utekla s nimi za milencem. Po 2 dnech v hotelu zasáhla sociální pracovnice a děti za nepřítomnosti rodičů odvezla. Nikdy se už neviděli.

„Máma se o nás nezajímala. Ani bych ji už vidět nechtěl. Spíš tátu (nevlastního) a mé nevlastní sourozence. Chtěl bych vědět, jak se mají a jak dneska vypadají.“

„U strejdy něco pořád musíme - uklízet si, učit se, o všechno se musíme dovolit. Je to hrozný. To doma to bylo jinak. Přišel jsem ze školy, kdy chtěl. Hodil tašku do kouta a zmizel ven. Vrátil jsem se večer, vzal si z ledničky, co chtěl, špinavý věci narval do pračky a pak jsme se s mámou a tátou dívali na televizi, třeba do půlnoci. Máma se vlastně pořád dívala na televizi. To byla svoboda...“

„Asi je mi u strejdy líp, stará se o nás a zajímá se. Ale stejně mě občas napadne, když zas křičí a nadává, že máma by to řešila jinak, víc normálně.“

JOSEF 10 LET

Chlapec byl umístěn v dětském domově ve 4 letech. Nikdo neví proč, podrobné záznamy ve spise chybí. Od 7 let vyrůstá jako jedináček v pěstounské rodině.

„Máma je určitě bohatá a krásná, má velkou vilu. S ochrankou okolo. Vždycky byla bohatá, asi, myslím...“

„Kdybych zjistil, že máma má další rodinu, to jako, kdybych vypátral, kde bydlí, zazvonil a ve dveřích by byly menší děti, tak bych se moc zlobil. Prostě to tak nesmí být, máma přeci nemůže mít děti, o které se stará, když o mě ne!“

„Až najdu mámu, tak všichni budeme bydlet v jednom domě – já, moje vlastní máma, pěstounská máma s tátou. Chtěl bych je všechny mít pohromadě, mám je rád, určitě by si rozuměli.“

JARMILA 15 LET

Dívka s bratrem měla možnost letos poznat svou vlastní mámu. Po dvanácti letech pěstounské péče si je matka přes sociální úřad vyhledala a požádala o setkání. Od té doby se nepravidelně vidají. Jarmila se také od mámy dozvěděla, že by nebyla na světě, kdyby ji tehdejší druh neznásilnil.

„Jsem ráda, že se máma ozvala. Nevím, jestli ji mám ráda, ale těší mě, když říká, že na nás celých 12 let myslela a že nebylo dne, kdy by si na nás nevzpomněla. Jsem ráda, že to vím, protože konečně cítím, že mám nějakou hodnotu, že se o mě někdo dlouho zajímal.“

„Po pár návštěvách ji spíš beru jako tetu, ke které občas můžu přijet. Ale mámou je pro mě pěstounka a je pro mě asi důležitější.“

„I když to vypadá divně, tak mě nebolí, že jsem plodem znásilnění. Teda hned po tom, co to řekla, tak jsem se cítila mizemě. Ale když o tom přemýšlím víc, tak jsem ráda, že k tomu znásilnění došlo. Protože kdyby ne, tak bych se nenarodila a neměla šanci zažít takový pěkný život, jaký mám teď – hodnou novou mámu, kamarády ve škole, zážitky z akcí, výletů... Jsem šťastná a jsem ráda, že jsem se mohla narodit.“

1.4. JAK SI POVÍDAT O BIOLOGICKÝCH RODIČÍCH

- Nelžete.
- Informace vybírejte a dávkujte podle věku a stavu dítěte.
- Rodiče nehodnoťte. Pokud vám to činí obtíže, zkuste popisný způsob. Můžete hodnotit činy rodiče, ne však jeho samotného.
- Nahlas pojmenovávejte pocity dítěte a pocity své. Např. „Mám obavy, co se ti honí v hlavě, když vůbec o mámě nemluvíš.“
- S dítětem fantazírujte při nedostatku informací o rodičích. Dětská přání ohledně mámy a táty se dají splnit ve fantazii. Můžete s dítětem vymýšlet i představy, co asi rodiče dělají dnes. Ke konci takového fantazírování dítěti zopakujte, že vše byly fantazie a skutečnost opravdu neznáme. Je nutné, aby dítě fantazie od reality odlišovalo.
- Neslibujte. Pozor na tvrzení „*Neboj, mamka určitě napíše.*“
- Nebojte se říkat „nevím“.

- Sdílejte s dítětem pocity, vzpomínky, představy, názory. Nekonfrontujte se s nimi, pouze sdílejte.
(Uhlířová, 2012, s. 2)
- Budte autentičtí – pokud je Vám něco líto nebo se zlobíte, řekněte to.
- Vycházejte z toho, co už dítě ví. Informace říkejte postupně.
- Ptejte se dítěte, zda a jak rozumí tomu, co říkáte, co by ještě chtělo vědět. Ved'te dialog.

2. KONTAKT S BIOLOGICKOU RODINOU DÍTĚTE

VÝCHODISKA

- Hlavním ukazatelem, zda konáme správně (ne/umožňujeme kontakt), je samotné dítě, jeho názor a pocity.
- Pro vyhledání biologického rodiče je vhodné využít prostředníka – sociální pracovníci, klíčového pracovníka z neziskové organizace, aj. (nemusí platit pro příbuzenskou pěstounskou péči)
- Na kontakt po mnoha letech odloučení je nutné se připravit a nebyt ukvapení. Připravit (smířit se, snížit strach, aj.) se musíte nejen vy, pěstouni, ale především samotné dítě (s vaší pomocí, péčí psychologa) a také biologický rodič (sociální pracovníci žádejte, aby zařídila přípravu biologického rodiče). Příprava trvá od několika týdnů až po měsíce.
- Kontakt se může konat i nemusí. Vše záleží na vyhodnocení bezpečí pro dítě.
- Je-li mezi dítětem a jeho vlastními rodiči již nepravidelný kontakt, je vhodné ho udržovat a využívat pomoci sociální pracovníce či jiného odborníka v okolí (psycholog, terapeut, pracovník neziskové organizace) pro stanovování pravidel takového kontaktu.
- Má-li vlastní rodič potíže s dodržováním pravidel, nesahejte hned po soudní žádosti o omezení styku s dítětem, ale trvejte na tom, aby sociální pracovníce biologickému rodiči uložila povinnou odbornou péči, ve které se bude učit větší zodpovědnosti. Preferujte oboustranné dohody před soudními přemi.
- Některé děti mohou po dobře navázaném kontaktu, bezpečné pravidelnosti a po dlouhodobém zlepšení životních podmínek biologického rodiče k němu odejít a ukončit tak žití v pěstounské péči.

- I když vím, že tato situace je největším strašákem pěstounů, velmi bolí a dlouho bolet bude, mějme na paměti, co je dobré především pro dítě. Místo snahy překazit takový kontakt a potenciální přechod do původní rodiny, budme dítěti oporou.
- Některé děti po dobře navázaném kontaktu a jeho pravidelném průběhu od pěstounské rodiny neodcházejí.
- Kontakt by se měl dít na neutrální půdě (úřad, pracovna psychologa/ neziskové organizace, kavárna, hřiště, aj.). Jiné možnosti nabízí příbuzenská pěstounská péče, kde se mohou děti se svými rodiči potkávat v domě/bytě svých příbuzných. Zde ale také pozor na psychickou bezpečnost pro všechny zúčastněné! V případě, že návštěvy doma ubližují pěstounům či dětem, nebo mezi dospělými je veliký spor či napětí, setkávání může řešit opět neutrální půda.
- Kontakt se děje pouze v případě, že biologický rodič i dítě projeví zájem.
- Vše je nutné provádět za informovanosti nebo i přímé asistence sociální pracovnice dítěte (dále jen SP) či jiného určeného pracovníka.
- Prvním kontaktům, zvláště u malých dětí, musí být přítomna osoba známá a bezpečná pro dítě, také s prostředím je nutné dítě seznámit předem. Dbejte na postupnost a čitelnost událostí pro dítě.
- Kontakt mezi dítětem a jeho vlastním rodičem se někdy děje i bez našeho vědomí, a to nejčastěji na facebooku. Nemáte-li přístup k jeho účtu či velkou důvěru dítěte, nezjistíte to.

2.1. SETKÁNÍ DÍTĚTE S VLASTNÍM RODIČEM

PĚT MOŽNOSTÍ, KTERÉ SE V PRAXI VYSKYTUJÍ:

- biologický rodič se ozve sám (nejčastěji sociální pracovníci)
- biologický rodič je kontaktován na přání dítěte sociální pracovnící (dále jen SP), ten na přání slyší, chce se setkat
- biologický rodič je kontaktován SP na přání dítěte, ale rodič se nechce setkat a nic ani vědět
- biologický rodič v minulosti dítě týral, ubližoval mu a má zájem se setkat (ozve se sám)

- biologický rodič dítě navštěvuje nepravidelně a vždy po něm zbude citová spoušť (Uhlířová, 2010)

2.1.1. „PŘEDSETKÁNÍ“ PĚSTOUNA S BIOLOGICKÝM RODIČEM (BEZ DÍTĚTE)

Může se konat i nemusí, záleží na vyhodnocení situace a přáních zúčastněných. Někdy se stane, že si pěstoun přeje ještě jedno setkání bez přítomnosti dětí, aby i on sám měl důvěru, že biologický rodič dítěti nepřitíží a že je nastaven respektovat potenciální pravidla.

Tímto setkáním můžete předejít nenadálým vztahovým komplikacím mezi Vámi a rodičem, které by mohly nastat na samotném klíčovém setkání a ohrozit stav dítěte. Obě strany tak navíc mají možnost hovořit o důležitých či sporných otázkách. Doporučuji, aby u takového setkání byla třetí osoba (sociální pracovník, pracovník z neziskové organizace, který vám s tímto kontaktem má pomáhat, psycholog z nejbližší poradny).

(Uhlířová, 2012, s. 10)

2.1.2. KLÍČOVÉ SETKÁNÍ

V případě, že se všichni cítí připraveni na setkání, tak domluvíme termín vhodný pro všechny a kontakt realizujeme. Příprava dítěte, biologického rodiče i pěstouna musí předcházet klíčovému setkání. Příprava se týká především plánovaného setkání po dlouhém odloučení.

2.1.2.1. Co mít s sebou

NÁHRADNÍ RODIČE/ PĚSTOUNI A DÍTĚ

- Fotografie z různých věkových období dítěte – *týká se setkání po mnoha letech*
- Výtvary dítěte za poslední dobu
- Hračky, pastelky, papíry, hry (především u malých dětí)
- Seznam otázek na rodiče (měly by být nachystány již z přípravného období) – *týká se setkání po mnoha letech*
- Fotografie ostatních členů rodiny či jiných blízkých dítěte (vlastní i nevlastní sourozenci, rodiče pěstounů, aj.) – *týká se setkání po mnoha letech*

BIOLOGICKÝ RODIČ

- Malý dárek pro dítě
- Fotografie svoje (nejlépe z doby, kdy byl ještě s dítětem, je možné donést i fotografie z dětství rodiče – umožňuje např. hledat podobnost apod. i fotografie současné) – *týká se setkání po mnoha letech*
- Fotografie širší rodiny (současný partner, prarodiče dítěte, dům, kde žijí nebo žili) – *týká se setkání po mnoha letech*
- Pozor na fotografie současných dětí, o které se biologický rodič stará. Je fajn, že má s sebou jejich obrázky, ale neměly by tyto děti na fotografiích převažovat. Mějte na zřeteli, že pěstounské dítě se může trápit zjištěním, že jeho vlastní rodič se dokázal a chtěl postarat o další děti, ale o něj ne. Není vhodné tedy toto trápení vyvolávat. Máte-li podezření, že takové fotografie vezme biologický rodič s sebou, sdělte své obavy sociální pracovníci, aby rodiči vysvětlila jejich ne/vhodnost. Připravte v tom případě dítě na tuto skutečnost.
- Hračky pro dlouhou chvíli během kontaktu (v případě malého dítěte)
- Seznam otázek, na které se chce zeptat náhradní rodiny a dítěte (měl by mít již vytvořeno z přípravy) – *týká se setkání po mnoha letech*

(Uhlířová, 2012, s. 10)

2.1.2.2. Náplň setkání

Doporučuji neplánovat setkání na vlastní pěst a jde-li o kontakt dítěte s vlastními rodiči po dlouhé době, **objednat si službu „asistovaného kontaktu“**. Asistent je vyškolený a má roli moderátora setkání, pomáhá všem zúčastněným, klade vhodné otázky, vyzývá vás k odpovědím. Asistent si všímá citového rozpoložení všech, a když má pocit, že kontakt někomu ubližuje, zastavuje ho nebo mění téma k většímu bezpečí. **Asistent nikomu nenadržuje, je nestranný**, pomáhá i biologickému rodiči. Asistenta-moderátora dnes poskytují některé neziskové organizace v oblasti náhradní rodinné péče, ale vyškolené osoby najdeme v běžných psychologických poradnách či na sociálních úřadech.

Zvolíte-li variantu **bez asistenta**, snažte se být co nejméně útoční na biologického rodiče, respektujte jej i jeho obavy. Držte se věcných informací, které nikomu neuškodí – koničky dítěte, co umí, výsledky ve škole, zážitky. Před setkáním se dítěte zeptejte, jak chce svému rodiči říkat (vykat, tykat, říkat křesťním jménem či oslovovat „mamí“ a „tati“), a na začátku setkání tuto vybranou variantu rodiči sdělte. Rodiče před dítětem neobviňujte a nesnažte se mu konkurovat, vyčítat mu staré pro dítě zraňující události.

Tím by se setkání zablokovalo, rodič by se začal hájit, dost možná by lhal a ve snaze očistit se svaloval vinu na všechny ostatní včetně úřadů. Vést setkání bez asistenta je jako tanec na tenkém ledě, neprobořte ho nevhodným zásahem. Smutné by z toho bylo především dítě.

Na prvním setkání se nikdy neptejte rodiče v přítomnosti dítěte nebo těsně před jejich vzájemným setkáním, proč dítě opustil, proč se nesnažil postarat a jak to, že se dítěti tolik let nezval... Takový dotaz v sobě nese těžké obvinění, a i když je oprávněný, nepatří na první setkání, které má proběhnout pro všechny bezpečně. Začne-li biologický rodič sám od sebe vyprávět, co se tehdy stalo a proč, taktně ho zastavte, vyjádřete pochopení, že je toho jistě plný a chce dítěti vše vysvětlit, ale že si o tom budete povídat jindy. **Máte všichni jediný úkol – přežít první setkání bez větší újmy.** Proto se držte bezpečných témat (škola a koníčky dítěte, současný život rodiče, prohlížení fotek).

Základní náplní setkání bývá povídání. Mějte připraveny slušné dotazy, dítěti pomozte před setkáním připravit si jeho otázky. Má-li dítě v seznamu otázku „*proč jsi mě opustil?*“, vysvětlíte mu, že o tehdejší situaci v jeho původní rodině se určitě bavit budete, jen by to nebylo vhodné hned při prvním setkání. Na hledání pravdy bude čas při dalších kontaktech, kdy už budou ledy prolomeny a mezi účastníky bude i větší otevřenost či pochopení.

Kromě dotazů a odpovědí si vzájemně ukažte fotografie, vyprávějte si o chvílích, kdy tyto obrázky vznikly. Stejně tak můžete ukázat výtvarné výtvary dítěte či jeho ocenění (např. ze sportu). U mladších dětí doporučujeme zahrát si hru, malovat si a je-li biologický rodič na dítě vlídný, nechat jim tu intimní chvíli hry bez Vašeho zásahu. Důležité je, aby mezi sebou navázali pozitivní vztah.

Někteří biologičtí rodiče nejsou zralí ani po dalších mnoha letech, ani po dalších narozených dětech. Může se tak stát, že i při dalších kontaktech budete muset rodiči radit, jak se k dítěti má chovat, co má rádo a jak si s ním má hrát. Ta role zralé osoby bude zpočátku na asistentovi, časem zbude na Vás.

Existuje ještě jedna **možnost kontaktu, a to bez vaší přítomnosti.** Nelekejte se, i to se může dít a někdy je to ta lepší varianta. Volte ji ve chvíli, kdy jste si jisti, že **sami kontakt neustojíte**, že sice dítěti přejete styk s rodičem, ale sami jste tu konkurenci a obavy nepřekonali. Tuto variantu také volíte tehdy, když máte **jasný signál, že dítě Vás na kontaktu nepotřebuje jako oporu** (zažila jsem děti, které tam pěstouny nechtěly, protože je nemínily zranit a nechtěly si připadat jako nerozhodné dítě mezi dvěma rodiči. Cítily by se vůči pěstounovi nevděčně. Současně ale toužily po intimní chvíli se svým nově nalezeným rodičem). **Pro takovou variantu je nutný asistovaný kontakt.** Dítě svěřujete s důvěrou moderátorovi, který si s kontaktem poradí.

Kontakt bez Vaší přítomnosti se může také dít časem. Máte-li již po několikátém setkání jistotu, že dítě situaci zvládne, dokonce chce být už samo s rodičem a Vy máte důvěru, že biologický rodič dodrží sjednaná pravidla, můžete přejít k praxi kontaktů bez vaší přítomnosti.

Doporučená délka setkání po dlouhodobém odloučení se pohybuje mezi 1 – 2 hodinami. Jiné to je u již probíhajícího kontaktu (např. máte v péči dítě, které i před příchodem k Vám bylo v ne/pravidelném kontaktu s rodinou, nebo rodiče mají soudně vymezený styk – to pak dodržujte dle nařízení).

Na konci setkání se dítěte ptejte, co se dnes dozvědělo důležitého a jak mu je. Vy po skončení vydýchejte napětí či strach.

DOPORUČENÁ PRAVIDLA SETKÁNÍ (platná pro všechny přítomné)

- Respekt každý ke každému.
- Právo setkání předčasně ukončit, pokud kdokoliv bude v psychické nepohodě.
- Předem stanovená délka setkání.
- Nastavení vzájemného oslovování.
- Respektování pravomocí mediátora/asistenta a dodržování jeho instrukcí (je-li přítomen).
- Komunikovat slušně, bez výčitek a manipulací.
- Právo se cítit jakkoliv.
- Nic zatím do budoucna neslibovat.
- Vaše soukromé pravidlo je nastaveno dle individuálního příběhu a znalosti rodinné situace členů setkání, aktuální situace a přání dítěte.

(Uhlířová, 2012, s. 12)

2.2. MEZIDOBÍ (PO KONTAKTU)

2.2.1. PRAVIDLA PRO MEZIDOBÍ

Pokud nebylo domluveno jinak, děti se s biologickým rodičem **sami nekontaktují**.

Chce-li něco neškodného v mezidobí řešit biologický rodič s Vámi, náhradním rodičem (či dítě s biologickým rodičem), **využívá prostředníka – sociálního pracovníka (SP)** nebo určeného pracovníka pro tento případ.

Pokud byly vyjednány **úkoly, je vhodné je splnit** (např. že konkrétní osoba zjistí konkrétní informaci, nebo že dítě namaluje pro rodiče obrázek, že se pěstoun odmění za zvládnuté setkání, aj.)

Dítě může být vyzváno, aby napsalo rodiči dopis a naopak rodič jemu. Předání by se mělo dít přes SP.

Pravidla by měli účastníci znát z klíčového setkání. SP si pohlídá, zda tomu tak je.

(Uhlířová, 2012, s. 15)

2.2.2. VYHODNOCENÍ „PO KLÍČOVÉM SETKÁNÍ“

Po setkání dá SP dítěti a Vám čas říci, jak by to mělo pokračovat dál. **Biologický rodič** je o tomto postupu informován a **čeká na sdělení**. V tu dobu je vhodná péče psychologa (nejlépe stejného pracovníka, který s vámi pracoval na přípravách setkání). Ten s pěstounem a dítětem vyhodnotí setkání a ošetří případná zranění či znovu otevřené rány. **Myslet si, že si účastníci padnou do náruče a všichni budou spokojeni, je samozřejmě nesmysl. I nejlépe odvedené klíčové setkání a nejlepší úmysly všech zúčastněných nezaručí, že celá situace nebude bolet.** Dítě může poklesnout ve školních výsledcích, pěstouni se mohou začít hádat, atd. Nicméně je to přirozený následek citového rozrušení, které logicky klíčové setkání přináší. Mějme to na paměti a neunáhleme se v rozhodnutích o dalších krocích. **Péči sociálního pracovníka nebo jiného podpůrného pracovníka (psychologa či někoho z neziskové organizace) též potřebuje biologický rodič.** I on je v riziku, že v důsledku citového vypjetí znova odejde dítěte ze života.

(Uhlířová, 2012, s. 15)

2.2.2.1. Verdikt: setkání dopadlo dobře, následky jsme zvládli

V případě, že setkání po čase dítě i pěstoun vyhodnotili se ziskem a chtějí nadále pokračovat v kontaktu, SP to biologickému rodiči sdělí. Rozpoložení dítěte je nejlepším vodítkem, jak stanovit další postup. Dále už je vše individuální - např. je nutné ještě další asistované setkání, nebo ho už zvládneme sami bez pomoci SP a asistenta? V dalších setkáních je na místě **citlivě mluvit o důvodu odloučení a dalších událostech popravdě, vždy se zřetelem na psychickou bezpečnost pro dítě.**

Stanovit pravidla je nutné, i pokud se rozhodneme pro další kontakt již bez asistence.

(Uhlířová, 2010)

PRAVIDLA K INSPIRACI

- Telefonovat zpočátku dítěti jen **přes mobil/telefon pěstouna/vychovatele.**
- **Dodržet čas a téma domluveného telefonátu,** čas návštěvy.
- **Respektovat podmínky stanovené dohodou pěstouna se sociálním pracovníkem** (např. chystá se návštěva dětí doma u biologického rodiče a pěstoun si přeje na první návštěvě dítě doprovázet, nebo že dříve než začnou víkendy u biologického rodiče, vyzkouší si jednodenní pobyt a pak se situace znovu vyhodnotí). V případě, že biologický rodič nesouhlasí s podmínkami, vytvoří spolu se SP dohodu přijatelnou pro všechny.
- **Domlouvat se na dárčích pro dítě.**
- Pokud dítě dostane od vlastního rodiče **hračku, má právo s ní naložit, dle vlastního uvážení.**
(Setkávám se s konkurenčním bojem obou typů rodičů právě na dárčích. Např. dívka dostane od mámy medvídka, považuje ho za svého a chce s ním nakládat dle svého uvážení. Přiveze ho z návštěvy zpět k pěstounům, ale je atakována, že si máminy hračky má nechávat u ní a nevozit je domů. A naopak. Tohle prosím nedělejte, prohlubujete v očích dítěte ještě větší konkurenční boj).
- **Respektovat styl výchovy náhradního rodiče** a snažit se o podobnost.
- **Neslibovat.**
- **Neočerňovat biologického rodiče/náhradního rodiče.**
- **Respektovat přání dítěte.**
- **Být shovívaví** (to platí hlavně pro pěstouny) k výchovným a emočním výkyvům dítěte po návratu/setkání se svým rodičem. Mějte na paměti, že taková setkání budou dítě citově rozrušovat vždycky a neznamená to hned, že biologický rodič něco při setkání pokazil/selhal.
- Rozhodne-li se biologický rodič, že dítěti **odhalí pravdu o důvodu odloučení** a seznámí jej s tím, jak to tehdy bylo, je vhodné, aby své plánované vysvětlení **připravil spolu s psychologem/pracovníkem z neziskové organizace.**

Zda je nutná další péče psychologa, je na zvážení všech. **SP by měla vědět o všech následných krocích, které pěstoun a biologický rodič hodlají vykonat, a má právo do procesu vstupovat, chránit zájem dítěte.**

(Uhlířová, 2012, s. 16)

2.2.2.2. Verdikt: setkání nedopadlo dobře, následky jsme nezvládli

V případě, že setkání dítěti neprospělo a je zde víze, že by se více a více trápilo, nebo že samo dítě **už rodiče nechce vidět, doporučuji to respektovat** a biologického rodiče informovat o výsledku (úkol SP). Nedáváme mu plané naděje, ale požádáme ho o trpělivost a pochopení, aby se úplně neuzavřel. Je možné, že dítě bude po nějaké době (i po letech) o kontakt stát.

Domluvte se se SP, co můžete (se souhlasem dítěte) biologickému rodiči nabídnout, když už to kontakt nebude (např. pravidelná informace o vysvědčení dítěte, důležité životní kroky dítěte, občasná fotografie, aj.). Ale je možné, že se nenajde žádná forma uspokojení biologického rodiče.

Verdikt je ale oboustranný – stopku setkávání může dát i biologický rodič.

Všichni zúčastnění pak potřebují citovou oporu a ošetření. Pro dítě se tím může zahájit terapeutický proces – je nutné navštívit psychologa (druhé odmítnutí rodičem je velké zranění). (Uhlířová, 2010)

2.3. POTÍŽE, SE KTERÝMI SE MŮŽETE SETKAT

2.3.1. KONTAKT NELZE ZREALIZOVAT

Kontakt nelze zrealizovat většinou ze dvou důvodů: vlastní rodič se nechce potkat nebo zemřel/je dlouhodobě neznámý. Na dalších řádcích rozvedeme podrobně.

2.3.1.1. Na přání dítěte je kontaktován biologický rodič SP, ale nechce se setkat a nic ani vědět

Biologická matka/otec o kontakt (ani přípravu) nestojí, nechce o sobě podat žádné informace. SP zjistí, že matka začala nový život, porodila další děti, o které se stará a ani oni nevědí o svých starších sourozencích. Chce, aby to tak zůstalo. Nechce si připomínat bolest z minulosti. Je vhodné tento postoj respektovat, rodiče nesoudit.

- Někdy je alespoň rodič nakloněn myšlence, že SP poskytne pro dítě svoji fotku z doby, kdy s dítětem ještě byl (popřípadě informace o širší rodině – prarodiče dítěte – jména a fotografie, aj.). Někdy ne. Pokuste se však domluvit to (přes SP či pracovníka neziskové organizace).
- Pro dítě je traumatické zažít odmítnutí podruhé, proto hodně zvažte, zda vůbec dítěti řeknete o postoji jeho matky/otce. Někdy je lepší umět říci „nevím“. Zvažte také načasování informací dítěti o tom, že jste zahájili pátrání po rodiči - ještě nevíte, jak se k přání dítěte postaví. Zbytečně dítě nerozrušujte nadějami.

- Podobně se může stát, že i přes pátrání SP se matku či otce nepodaří najít, nebo zjistíte, že zemřeli. V obou případech je žádoucí dítě o vzniklé situaci citlivě informovat.

(Uhlířová, 2010)

2.3.1.2. Při hledání vlastního rodiče jste zjistili, že zemřel

- O smrti rodiče dítě informujte. S informací nakládejte citlivě, protože dítě projde přirozeným bolestným procesem truchlení. Nebojte se požádat o pomoc psychologa.
- I když víte, že třeba rodič kdysi dítě zanedbával či týral, neodpírejte dítěti možnost truchlit. Dítě nemusí své agresory jen nenávidět, ale může je i milovat, i když nám dospělým se to zdá nepochopitelné. V případě potřeby vyhledejte psychologa.
- V budoucnu může dítě vyslovit přání navštívit matčin/otcův hrob, určitě mu to umožněte.
- Bezprostředně po podání informace o úmrtí rodiče se vyplácí s dítětem zrealizovat rituální rozloučení (pohřeb) s biologickým rodičem, mít pak místo, kam „za ním“ může chodit.

(Uhlířová, 2010)

2.3.2. BIOLOGICKÝ RODIČ V MINULOSTI DÍTĚ TÝRAL, UBLIŽOVAL MU A MÁ ZÁJEM SE SETKAT

- Postupujte dle rad v kapitole „Předsetkání pěstouna a rodiče“ a v kapitole „Klíčové setkání“. Asistovaný kontakt a příprava na něj za pomoci třetích osob je nutná.
- Využití psychologa zde není jen možností, ale nutností.
- Respektujte přání dítěte, všimněte si jeho stavu.
- Dbejte na to, abyste neporušili rozhodnutí soudu o zákazu styku biologického rodiče s dítětem.
- Někdy nemusí dojít k setkání, ale pro dítě je důležitá informace, že se o něj rodič zajímal a kontaktoval SP.
- V případě, že v rozhovoru se SP rodič uvede, že lituje svého chování vůči dítěti (týrání, zanedbávání, atd.), dítě by tuto informaci ocenilo. Je to pro něj důležité, opět hlavně pro jeho sebehodnotu.

(Uhlířová, 2010)

2.3.3. BIOLOGICKÝ RODIČ DÍTĚ NAVŠTĚVUJE NEPRAVIDELNĚ A VŽDY PO NĚM ZŮSTANE CITOVÁ SPOUŠŤ

Tato situace nastává **především v rodinách příbuzenské pěstounské péče**. Nevyhýbá se ani klasickým náhradním rodinám. Zde se ale vyskytuje v menší míře. Nejčastěji se biologický rodič zjevuje u svých rodičů (vychovávajících vnoučata, děti tohoto rodiče), a ti mu nedokážou odepřít pomoc, mají kromě výčitek i pochopení pro jeho špatnou situaci. Rodič se nějakou dobu neozývá, žije svůj život, občas napíše dětem sms typu: *miluju vas, babicka vas ukradla, az budu mit byt, vsechny si vas odvezu, slibuju*. Někdy o tom děti své prarodiče informují a ty to následně řeší, někdy ne a děti se skrytě trápí. Jindy zase občas rodič přijede, vyčte prarodičům, že mu opravdu děti ukradli, hádají se spolu a děti tomu přihlíží. V jiném případě je rodič ve zlém stavu (drogy, psychiatrická diagnóza) a prarodič se mu snaží pomoci - zaplatí za něj dluh, sežene léky, vyhledá odbornou pomoc, nechá ho pár dní doma přespat. Děti jsou pak s rodičem v kontaktu. **Po jeho odchodu bývají zklamané, rozrušené, s protichůdnými pocity jak k prarodiči, tak k rodiči**. Občas utečou z domova. Někdy se děti nevyznají v celkové situaci, kdo je kdo - kdo je máma, kdo bába, kdo je „hodný“, kdo „zlý“, na čí straně bych měl být....

- O setkáních výše zmíněného typu by pěstoun/prarodič (či jiný příbuzný mající děti v péči) **měl informovat SP a společně stanovit pravidla styku rodiče s dětmi** (dále v textu). SP takové pravomoci má.
- V případě, že by rodič tato pravidla nedodržoval a způsoboval pravidelnou hlubokou citovou újmu dětem, **může se přikročit k soudnímu jednání** o omezení styku či soudnímu stanovení pravidel styku.
- Pokud situace nedojde až do výše jmenované krajnosti, je dobré se **společně setkat**: prarodič/pěstoun, a biologický rodič, SP a moderátor. **Takové setkání vypadá podobně jako setkání v kapitole asistovaného kontaktu ale bez dítěte nebo je možné uspořádat případovou konferenci**. Cílem je vyjednat dohodu o kontaktu a opatřeních při jejím nedodržování.
- Před takovým setkáním doporučujeme individuálně terapeuticky pracovat s prarodičem/pěstounem, s dítětem, a pokusit se **navázat psychologický kontakt s biologickým rodičem**. Za pomoci SP se kontaktujte na dobrého psychologa ve svém okolí.
- **SP musí jednat s oběma stranami, snažit se o nezaujatost**. (V praxi se potkávám s pěstouny – prarodiči, kteří vykreslí návštěvu rodiče v těch nejčernějších barvách až po domněnky týráni. Kdybych se nesnažila dopídit informací ze strany biologického rodiče a pozvat ho na psychologickou konzultaci, tak bych asi hned vyděšeně žádala SP dítěte o zamezení styku s rodičem, nejlépe předběžné opatření. Nenechám-li se hned emočně ovlivnit a neplánovitě jednat, pozvu si biologického rodiče, často pak zjišťuji odvrácenou stranu původní pravdy.

I když vnímám, že kontakt dítě s takovým rodičem rozrušuje, tak to pak mnohdy vyhodnotím, že ale k žádnému týrání nedochází. Jde spíš o boj mezi prarodiči a rodičem, jejich rozdílné přístupy k dítěti. Může se dojít i k jinému, horšímu závěru, nicméně vždy platí – SP se musí snažit zjistit informace od obou stran).

- Někteří rodiče žijí asociálním způsobem života, nečekejte, že se objeví u vašich dveří s chutí spolupracovat. Víte-li, že dítě o kontakt stojí, občas se rodič objeví, pak dlouho ne a když ano, tak v zuboženém stavu, **vyvíjejte tlak na SP, aby ona sama či jiná sociální služba pomáhala rodiči s pravidelností, volala mu a připomínala sjednanou domluvu o styku, pracovala s ním.** Může se tak využít již stávající pomáhající pracovník biologického rodiče (např. sociální pracovník protidrogového centra, terénní pracovník, aj.). Takový nezralý rodič potřebuje pevné vedení.
- Stává se, že rodič je vnímán jako návštěva, kterou prarodič obskakuje (vaří mu, dává peníze...), ale k setkání s těšícími se dětmi dojde letmo. Pak je na místě stanovit, **že např. 2 hodiny návštěvy se rodič bude věnovat dítěti** - hrát si s ním, malovat, povídat.

(Uhlířová, 2010)

ZÁVĚREČNÁ DOPORUČENÍ

Děti bývají po setkání rozrušené. Můžete pozorovat výkyvy nálad, vzpurnost, naopak zamkllost, zhoršení ve škole, aj. Toto je normální - kdo by nebyl citově rozrušený, když by po dlouhé době zase viděl svoji mámu, kterou má rád, nemůže s ní žít, touží po ní, možná ji i nenávidí?

Nebudte tedy unáhlení v soudech, zda v kontaktu pokračovat či ne. Dejte si čas a trpělivost s péčí o dítě po takovém kontaktu, otevřeně s ním o tom mluvte, poskytněte mu podporu.

I když dítě o svých rodičích mlčí, nebojte se ho pravidelně ptát. Otázky by neměly být nátlakové, manipulativní a neměly by „zavánět“ např. vaším negativním postojem k biologickému rodiči. Ptejte se otevřeně, jednoduše, nezákeřně. A pokud vám dítě odpoví, pokračujte ve slušné konverzaci, ze které je zřejmý váš zájem. Jedině tak si postupně u dítěte vybudujete důvěru, aby s vámi mohlo o rodičích mluvit bez obav a strachu z vaší reakce.

Využívejte dostupných materiálů, které pomáhají dítěti pochopit jeho životní příběh, zmapovat důležité okamžiky a vytvořit svou vlastní identitu.

Dosažitelná je *Knihla života* či *Moje album*, obě můžete s dětmi vyplňovat, dokreslovat, doplňovat příběh fotkami, zaznamenávat vzpomínky a ukotvit důležitá životní fakta. Má-li dítě staré hračky z původního domova, má-li hračku z dětského domova, která ho provázela a pomáhala mu, ponechejte ji dítěti a při práci s *Knihou života* na ni nezapomínejte. Dostane-li dítě v průběhu kontaktů od nově nalezeného rodiče dárek či hračku, uchovejte ji.

Stejně jako pěstounka v příběhu na začátku naší příručky, **snažte se o získání co nejvíce fotografií vlastní rodiny dítěte.** Má-li dítě jednu starou fotografii rodiče či sebe z raných let, udělejte kopie, nikdy nevíte, co se s originály může v budoucnu stát. Podarí-li se setkání s biologickými rodiči a sourozenci, nebo existuje-li již pravidelný kontakt, fotografujte je přítom, aby dítě mělo aktuální připomínku.

V některých případech není možné, aby se dítě s rodiči potkalo. Důvodů může být víc: soudní zákaz styku rodiče, nezvěstnost rodiče či absence jakýchkoliv informací (to se bude časem především týkat dětí z babyboxu či dětí umístěných do náhradní rodiny v nízkém věku), aj. To ale neznamená, že téma vlastní rodiny neexistuje. **Dítě potřebuje i v tomto případě o rodičích mluvit. Mluvit o svých přáních, fantaziích, názorech, potřebuje bezpečná vysvětlení.**

Kromě zásad komunikace popsaných v první kapitole příručky můžete dítěti pomoci ještě takto:

- **Navštívit rodné město.**
- Z dostupných informací o rodiči pro dítě **vytvořit informace hlubší.** Např. z rodného listu dítěte je jasné, jak se matka jmenovala, jak se jmenovali prarodiče, občas tam bývá i povolání rodiče. Dozvíte-li se z listu, že matka byla kuchařka, můžete si s dítětem povídat o takovém povolání).
- Víte-li (nebo zjistíte-li) poslední adresu, kde dítě žilo před odebráním, pořídte mu fotografii toho místa. Pokud zvládne **připomenutí místa** na obrázku, můžete se tam společně vydat, místo projít, nechat působit. Upozornění: předem si zjistěte, zda v daném domě/bytě náhodou rodič či jeho příbuzný nežije. Měli byste to vědět předem, aby nedošlo k nečekanému překvapení, které může všechny strany zranit.
- Dítě má s největší pravděpodobností vlastní širší rodinu (prarodiče, tetu, strýce, další sourozence). Nejbezpečnější bývá **začít s kontaktováním sourozenců**, děti za to bývají vděčné. Mají pocit, že jim kusy jejich vlastní identity chybí a s příchodem staronových bratrů a sester se díry po chybějících kusech zacelují, vyplňují. Počítejte ale s tím, že s každým sourozencem přibude dítěti nějaká informace o vlastní rodině, začne se jim skládat obraz jako mozaika. Je vhodné, abyste o nových informacích věděli a připravili se tak na možnost, že dítě bude z některých informací rozrušené. Kromě sourozenců se dá navázat nově vztah s prarodiči. Často se dozvídáme, že právě děda či babička byli ti poslední, kdo se před odebráním snažili o dítě postarat, snažili se pomoci mámě/tátovi s výchovou, a možná ocení, když se dozví, že jejich vnuk či vnučka vyrůstá v láskyplném prostředí pěstounské rodiny. Při pátrání v minulosti také můžete narazit na to, že teta (např. sestra matky) pomáhala biologické matce dítěte kdysi odvykat ze závislosti na alkoholu a dokonce v první fázi stála o toto dítě do vlastní výchovy. Někdy prostě stojí za to, informace si sehnat a jsou-li pro dítě bezpečné a chtěné **navázat zpět vztah se širším příbuzenstvem.**
- Dost možná už je dítě v kontaktu se svými sourozenci a vy o tom vůbec nevíte. V moderní době **se vzájemně kontaktují mladiství i děti přes internet**, existují dokonce specializované webové stránky na hledání chybějících blízkých osob, nejčastěji však přes Facebook. Dítěti to nezakazujte, je to způsob naplnění jeho touhy po zaplnění chybějících kusů vlastní identity, touhy díky těmto informacím pochopit svůj životní příběh. Snažte se ale o takovou důvěru s dítětem (a tu vybudujete jen dobrým vztahem mezi vámi), aby vám o svých facebookových kontaktech a nových zjištěních řekl.

POUŽITÁ LITERATURA

- **Uhlířová, V.: Setkávání biologického rodiče s dítětem a jeho pěstounskou rodinou**, OS Rozum a Cit, 2010. (výukový materiál vytvořený pro účely konference Asociace manželských a rodinných poradců v Hejnicích 2010)
- **Uhlířová, V.: Komunikace o biologické rodině & Kontakt dítěte s biologickou rodinou**, OS Velký vůz Sever, 2012 (interní vzdělávací metodika pro stejnojmenný kurz určená mediátorům asistovaných setkání)
- **Uhlířová, V.: Mluvme o biologické rodině I,II**, OS Rozum a Cit, 2010, Zpravodaj, zima 2010, léto 2010. *Tento zdroj byl se souhlasem OS Rozum a Cit použit bez citací.*
- **Uhlířová, V.: Mluvme o biologické rodině III**, OS Rozum a Cit, 2011, Zpravodaj, zima 2011. *Tento zdroj byl se souhlasem OS Rozum a Cit použit bez citací.*

OBSAH

ÚVOD	3
1. KOMUNIKACE S DÍTĚTEM O JEHO VLASTNÍ RODINĚ	5
• 1.1. Strach mluvit o původní rodině	6
• 1.2. Tvorba pozitivní fantazie o biologickém rodiči	12
• 1.3. Co o svých biologických rodičích říkají děti v pěstounské péči?	16
• 1.4. Jak si povídat o biologických rodičích	19
2. KONTAKT V BIOLOGICKOU RODINOU DÍTĚTE	20
• 2.1. Setkání dítěte s vlastním rodičem	21
• 2.2. Mezidobí (po kontaktu)	26
• 2.3. Potíže, se kterými se můžete ohledně kontaktu setkat	28
ZÁVĚREČNÁ DOPORUČENÍ	32
POUŽITÁ LITERATURA	34

Občanské sdružení Rozum a Cit je nezisková organizace, která dlouhodobě podporuje myšlenku náhradní rodinné péče v České republice. Její činnost plynule navazuje na projekty Nadačního fondu Rozum a Cit, který finančně a materiálně pomáhá náhradním rodinám již od roku 1997.

Posláním obou organizací je všestranná podpora dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči, a to prostřednictvím podpůrných a vzdělávacích služeb náhradní rodině.

Našimi hlavními cíli jsou:

- zvyšovat kvalitu života dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči
- provázet a podporovat rodiče při výchově dětí, a napomáhat tak ke stabilitě rodinného prostředí
- zvyšovat znalosti náhradních rodičů v oblasti výchovy a náhradní rodinné péče
- pomáhat rodinám při řešení obtížných situací a přispívat k prevenci selhávání náhradní rodinné péče
- šířit myšlenku náhradní rodinné péče a aktivně se podílet na rozvoji systému péče o děti vyrůstající mimo vlastní rodinu v ČR

Dlouhodobou snahou organizace je rozvíjet síť služeb pro náhradní rodiny. V současné době poskytujeme poradenství, vzdělávání, doprovázení, terapeutické a odlehčující služby pro náhradní rodiny aj.

Více o činnosti naleznete na stránkách www.rozumacit.cz.

O autorce **VERONIKA UHLÍŘOVÁ**

Působí jako psycholog v Poradně pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy na severu Čech, úzce spolupracuje s některými severočeskými orgány sociálně-právní ochrany dětí jako externí psycholog. V poradně se setkává s příběhy pěstounů, příběhy jejich přijatých dětí a pomáhá jim s minulostí či kontaktem s vlastní rodinou. Na druhé straně barikády se věnuje ženám ohroženým odebráním dětí a jejich ratolestem v azylovém domě.

Veronika Uhlířová je ředitelkou a lektorkou v OS Velký vůz Sever, které vzdělává pracovníky sociální oblasti, pedagogy a snaží se vytvářet know-how pro péči o ohrožené děti (především metodiku asistovaného kontaktu, metodiku bezpečného přechodu dítěte z původní rodiny do ústavu/náhradní rodiny, krizové intervence při předběžném opatření aj.).

V minulosti působila v OS Rozum a Cit jako psycholog a terénní pracovník, zde se také začala hlouběji věnovat tématu biologické rodiny dítěte žijícího v náhradní rodinné péči.

Zkušenosti též nasbírala z praxe psychologa v dětském domově.